* הרצאה שניתנה ביום פתוח (8.3.2024)

<u>פילוסופיה כמפתח לחיים משמעותיים</u>

כשהייתי בכיתה יא למדתי ספר קהלת עם מורה מצוין. למה מצוין? הוא גרם לי לחשוב. קראנו את המילים

"הֶבֶל הֲבָלִים אָמַר קֹהֶלֶת, הֲבֶל הֲבָלִים הַכֹּל הָבֶל. מַה יִּתְרוֹן לָאָדָם בְּכָל-עֲמָלוֹ--שֶׁיַּעֲמֹל, תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ. דּוֹר הֹלֵךְ וְדוֹר בָּא, וְהָאָרֶץ לְעוֹלָם עֹמָדֶת. וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ, וּבָא הַשָּׁמֶשׁ... מַה-שֶּׁהָיָה, הוּא שֶׁיִּהְיֶה, וּמַה-שֶּׁנַּעֲשָׂה, הוּא שֶׁיֵּעָשֶׂה; וְאֵין כָּל-חָדָשׁ, תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ... אֵין זִכְרוֹן, לָרִאשֹׁנִים; וְגַם לָאַחֲרֹנִים שֶׁיִּהְיוּ, לֹא-יִהְיֶה לָהֶם זִכָּרוֹן--עִם שֶׁיִּהְיוּ, לָאַחֲרֹנָה."

זה גרם לי לחשוב הרבה על משמעות החיים. הגעתי אז לתשובות מסוימות וחייתי לפיהן ככל שיכולתי, לפעמים באופן מעט קיצוני. במבט לאחור, אני מבין שהמחשבות שלי אז היו מבולבלות ושגויות. כיום יש לי כלים ומיומנויות שלא היו לי אז. וזה בזכות לימודי הפילוסופיה. אדגים לכם איך אני ניגש לטקסט הזה היום.

קהלת טוען כאן טענה, שהכל הבל. למה הכוונה? אני לא חוקר מקרא, אדבר רק על הדרך הרגילה שבה מבינים את הטענה. הטענה היא ששום דבר שאנחנו עושים אינו בעל ערך. למה לחשוב כך? אפשר לדלות מהטקסט הזה כמה טיעונים. מה זה טיעון? טיעון זה מהלך מסוים שבו אני מבין שהנחות מסוימות שאני מאמץ צריכות להוביל אותי לאמץ מסקנה מסוימת. בצעירותי, הטקסט הזה בעצם שכנע אותי שהנחות מסוימות אודות העולם צריכות להוביל אותי למסקנה שאין ערך לשום דבר שאני עושה. וזה דחף אותי לאמץ הנחות אחרות. מה שאני רוצה לעשות עכשיו זה לשים את המהלך של קהלת באופן ברור על השולחן, וכך נוכל לשאול אם ההנחות שלו בכלל נכונות? ובמילים אחרות, מה צריך להיות טיבו של העולם על מנת שיהיה ערך לדברים שאנחנו עושים.

טיעון אחד הוא שכל מה שאנחנו עושים כבר נעשה ואין לנו יכולת לעשות משהו חדש. אז מה? לא נובע מזה שהכל הבל אלא אם כן מניחים שרק לדברים חדשים יש חשיבות. אז כדי שהטיעון של קהלת יהיה טיעון משכנע, מה שפילוסופים מכנים טיעון תקף, אני צריך להוסיף את ההנחה הזו. וכשאני רושם באופן מסודר את הטיעון אני מקבל את הדבר הבא:

הנחה 1: שום דבר שאנחנו עושים אינו חדש.

הנחה 2: יש ערך לדברים שאנחנו עושים רק אם הם חדשים.

מסקנה: אין ערך לשום דבר שאנחנו עושים.

עכשיו שזה רשום לי על הלוח אני יכול להתחיל לחשוב בצורה מסודרת. האם באמת שום דבר שאנחנו עושים איננו חדש? יש אנשים שממציאים דברים חדשים. למשל מי שהמציאו את האייפון הכי חדש, או טיפול חדשני לסרטן. אבל מה עם הגנן שעובד פה בקמפוס, או המטפלת של הבן שלי במעון? ומה לגבי הפילוסופית שחושבת על אותן השאלות שכבר חושבים עליהן מאז הומצאו בני האדם? יש מובן שבו הגנן עושה משהו חדש. הוא מגדל פרחי תורמוס חדשים למשל. ויש מובן שבו המטפלת של הבן שלי עושה משהו חדש, היא מגדלת ילד שלא גדל לפני כן. הטיעון של קהלת יעבוד רק אם נשנה קצת את ההנחה הראשונה ובמקום לטעון שאנחנו לא

עושים שום דבר חדש, נטען שכל הפעולות שלנו הן אולי חדשות, אבל סוג הפעולה הוא ישן. גננים רבים גדלו תורמוסים, ומטפלות רבות גדלו ילדים. בשביל שזה יביא אותנו למסקנה שאין ערך לשום דבר שאנחנו עושים, נצטרך להניח שלא מספיק שנעשה משהו חדש כדי שיהיה בעל ערך, אנחנו צריכים לעשות משהו מסוג חדש. מהבחינה הזו, גם להמציא אייפון חדש זה לא סוג חדש של פעולה. אייפונים חדשים מומצאים בכל שנה.

ועכשיו אנחנו יכולים לדון בשאלה השנייה. האם כדי שמשהו יהיה בעל ערך הוא צריך להיות מסוג חדש? משהו אחד צריך להיות ברור, שלא כל דבר שהוא מסוג חדש הוא בעל ערך. למשל, אם אלכלך את החדר בצורה שאף אחד לא לכלך אותה קודם לכן זה יהיה חסר חשיבות. ולמה בכלל לחשוב שמשהו שהוא לא מסוג חדש הוא חסר חשיבות? הבן שלי ממש שמח במעון שלו. זה לא דבר חשוב? מה זה משנה אם לפניו היו הרבה ילדים שמחים במעונות אחרים?

נעבור לטיעון הבא של קהלת. הטיעון השני הוא שבני האדם שיחיו בעוד כמה שנים כבר לא יזכרו אותנו. אז מה אם לא יזכרו אותנו? איך אפשר להגיע מזה למסקנה ששום דבר שאנחנו עושים אינו בעל ערך? אפשר להגיע למסקנה הזו רק אם מניחים דבר נוסף, שמשהו שלא ייזכר בזמנים עתידיים אינו בעל ערך. אז נרשום את זה שוב בצורה מסודרת:

הנחה 1: יש זמנים בעתיד שבהם יחיו אנשים שלא יזכרו אף אחד מהאנשים שחיים עכשיו.

הנחה 2: משהו שאנחנו עושים יכול להיות בעל ערך רק אם יהיו באותם הזמנים בעתיד אנשים שיזכרו אותנו.

מסקנה: שום דבר שאנחנו עושים אינו בעל ערך.

ברגע הראשון שאני חושב על ההנחה הראשונה אני חושב לעצמי – זה לא נכון לגבי כולם. אולי זה נכון לגבי רואי החשבון ועורכי הדין, אותם אף אחד לא זוכר. אבל היו לאורך ההיסטוריה אנשים שאנחנו זוכרים עד היום, דורות רבים אחרי. אבל זו לא מחשבה שעוזרת הרבה. פילוסופים, מדענים פורצי דרך, ואמנים שכולם זוכרים הם מתי מעט. הסיכוי שאני איכנס לרשימה אפסי. וגם אותם פילוסופים שזוכרים במשך מאות שנים, בעוד אלפי שנים מה הסיכוי שמישהו יזכור אותם? ההנחה הראשונה של הטיעון, זו שקהלת כותב במפורש, נראית לי קשה להכחשה.

אבל בכל טיעון, גם בזה, בדרך כלל ההנחה הבעייתית היא זו שלא נכתבה בפירוש אלא הייתה מובלעת. במקרה שלנו, ההנחה שכדי שמשהו יהיה חשוב עכשיו הוא צריך להיזכר על ידי אנשים שיחיו בעוד אלפי שנים. זו טענה מעניינת. שהדברים שאני עושה עכשיו חשובים רק במידה שיהיו אנשים שיזכרו אותם בעוד אלפי שנים. גם אם היה לי דרך לגרום להם לזכור את ההרצאה הזו שנתתי, לא יודע, זה נראה לי כמו בזבוז של הזיכרון שלהם. למה שיזכרו מה שאני, אדם שלא ממש קשור אליהם, עשיתי אלפי שנים קודם? לא הייתי ממליץ להם לשנן את מה שאני עשיתי בחיי גם אם הם ממש מעוניינים לעזור לי לוודא שיש לחיי משמעות. כשאני חושב על זה כך, אני חושב שיש משהו מוזר במחשבה של קהלת שהערך של הדברים שאני עושה תלוי בזיכרון של אנשים שאין לי אליהם שום קשר.

זה כמובן לא סוף הדיון. אולי יש משהו במחשבות של קהלת שעוד לא הצלחנו לשים עליו את האצבע. כל זה היה רק הדגמה, איך חשיבה פילוסופית יכולה לעזור לי לחשוב על שאלה שחשובה לי. והיא רק הדגימה נושא שאני מקדיש לו קורס שלם, על משמעות החיים. והקורס הזה הוא רק קורס אחד מבין אוסף גדול של קורסים

שאנחנו מציעים במחלקה שלנו. ובקורסים שלנו אנחנו רק נוגעים בנושאים שאפשר לחשוב עליהם במשך חיים שלמים. אפשר לחשוב שאם כך, אין לשאלות האלו חשיבות. אני מקווה שלפחות קצת גיריתי אתכם לחשוב שלא כך.